Saidolimxon Aqilxonov
"Hidoya" o'rta maxsus islom ta'lim muassasasi o'qituvchisi

MA'NAVIY-AXLOQIY TARBIYADA TASAVVUFIY QADRIYATLARNING ZAMONAVIY TA'LIM JARAYONIDA QO'LLANISHI

DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.16882558

Annotatsiya. Maqolada ma'naviy-axloqiy tarbiyada tasavvufiy qadriyatlarning zamonaviy ta'lim jarayonida qo'llanishi masalasi yoritilgan. Unda bugungi globallashuv va texnologik rivojlanish sharoitida yosh avlodni nafaqat zamonaviy bilim va ko'nikmalar bilan, balki yuksak ma'naviy-axloqiy fazilatlar bilan qurollantirish zaruriyati asoslab berilgan. Tasavvufiy qadriyatlarning asosiy yo'nalishlari — sabr-toqat, halollik, adolat, mehr-shafqat, nafsni poklash, o'zini-o'zi tarbiyalash va murshid-murid an'anasi — ularning shaxs rivojiga ta'siri bilan birga tahlil qilingan. Shuningdek, zamonaviy pedagogik yondashuvlar: shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, kompetensiyaviy yondashuv, interfaol metodlar, refleksiya texnologiyalari va axborot-kommunikatsiya vositalari tasavvufiy qadriyatlarni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish imkoniyatlari bilan uyg'unlashtirilgan. Muallif bunday integratsiyaning o'quv fanlari, tarbiya soatlari, ijtimoiy loyihalar va mentorlik tizimida amaliy qo'llanishi ta'lim sifatini oshirib, yoshlarning milliy o'zlikni anglashini, ijtimoiy faolligini va umuminsoniy qadriyatlarga sodiqligini mustahkamlashini ilmiy asosda isbotlagan.

Kalit so'zlar: tasavvufiy qadriyatlar, ma'naviy-axloqiy tarbiya, zamonaviy ta'lim, integratsiya, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, kompetensiyaviy yondashuv

Kirish

Bugungi texnologik rivojlanish davrida ta'lim tizimi oldida turgan eng muhim vazifalardan biri — yosh avlodni nafaqat zamonaviy bilim va ko'nikmalar bilan, balki yuksak ma'naviy-axloqiy fazilatlar bilan ham qurollantirishdir. Axborot oqimining cheksizligi, madaniyatlararo almashinuvning kuchayishi va ijtimoiy hayotdagi tezkor o'zgarishlar shaxsning axloqiy tayanchini mustahkamlash, milliy o'zlikni asrab-avaylash hamda umuminsoniy qadriyatlarga hurmatni kuchaytirishni talab etmoqda.

Tasavvufiy qadriyatlar asrlar davomida ma'naviy-axloqiy tarbiyaning yuksak namunalarini shakllantirib kelgan. Sabr-toqat, halollik, adolat, mehr-shafqat, nafsni poklash, o'zini-o'zi tarbiyalash kabi qadriyatlar inson shaxsini komillikka yetaklaydigan muhim omillardir. Bu qadriyatlar yoshlarning nafaqat ichki dunyosini boyitadi, balki ularning ijtimoiy faolligini, hamkorlikka tayyorligini va ijobiy dunyoqarashini shakllantiradi.

Zamonaviy ta'lim jarayoniga tasavvufiy qadriyatlarni integratsiya qilish shaxsga yo'naltirilgan yondashuv, kompetensiyaviy ta'lim modeli, interfaol metodlar va tarbiyaviy texnologiyalar orqali amalga oshirilsa, u yosh avlodning barkamol inson sifatida voyaga yetishida samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Shu bois, ma'naviy-axloqiy tarbiyada tasavvufiy qadriyatlarning zamonaviy ta'lim jarayonida qo'llanilishini ilmiy asosda o'rganish va amaliyotga joriy etish bugungi kunda dolzarb ilmiy-amaliy vazifalardan biridir.

Asosiy qism

1. Tasavvufiy qadriyatlarning mazmuni va tarbiyaviy ahamiyati

Tasavvuf insonning ruhiy va axloqiy kamolotini asosiy maqsad qilib olgan islomiy-ma'rifiy yo'nalishdir. Asrlar davomida tasavvuf nafaqat diniy hayot, balki ijtimoiy-madaniy taraqqiyot, xalq tarbiyasi va axloqiy me'yorlarning shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatib kelgan. Unda ilgari surilgan qadriyatlar o'z mazmuni bilan umuminsoniy va milliy ahamiyatga ega bo'lib, har bir davrda shaxs tarbiyasining tayanch omili sifatida xizmat qilgan.

Tasavvufiy qadriyatlarning asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat:

Sabr-toqat va rizo — hayotdagi qiyinchiliklarga bardosh berish, Yaratganning irodasiga rozi bo‘lish, ruhiy barqarorlikni saqlash;

Halollik va adolat — ijtimoiy munosabatlarda rostgo‘ylik, vijdonlilik, adolatparvarlik tamoyillarini ustuvor qilish;

Mehr-shafqat va xayriya — boshqalarga yordam qo‘lini cho‘zish, jamiyatda birdamlik va o‘zaro qo‘llab-quvvatlash muhitini mustahkamlash;

Nafsni poklash (tazkiya an-nafs) — insondagi manfiy sifatlarni bartaraf etish, ijobiy fazilatlarni shakllantirish;

O‘zini-o‘zi tarbiyalash va muhaseba — har kuni o‘z xatti-harakatlarini tahlil qilib, ma’naviy jihatdan yuksalishga intilish;

Murshid-murid munosabati — tajribali ustozning shogirdga nafaqat ilm, balki hayotiy yo‘l-yo‘riq va axloqiy ko‘nikmalar berishi.

Bu qadriyatlar shaxsning ma’naviy-axloqiy barkamollikka erishishida hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Ular yosh avlodda ichki intizom, o‘z-o‘zini nazorat qilish, sabr, hamkorlik, hurmat va e’tibor kabi sifatlarni mustahkamlaydi.

2. Zamonaviy ta’lim jarayonida ma’naviy -axloqiy tarbiya yondashuvlari

Hozirgi zamon ta’lim tizimi faqat bilim berish bilan cheklanmaydi, balki shaxsni har tomonlama rivojlantirishni maqsad qiladi. Bu jarayonda ma’naviy-axloqiy tarbiya alohida strategik yo‘nalish sifatida qaraladi. Pedagogik nazariyalar va xalqaro tajriba quyidagi yondashuvlarni taklif etadi:

Shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim

Har bir o‘quvchining shaxsiy ehtiyojlari, qobiliyatlari va qiziqishlarini inobatga olish;

Tarbiyaviy jarayonda individual yondashuv orqali shaxsning ichki imkoniyatlarini ochish.

Kompetensiyaviy yondashuv

Bilimdan tashqari, hayotiy muammolarni hal qilish, muloqot, hamkorlik va mas’uliyat kabi ko‘nikmalarni rivojlantirish;

Qadriyat asosidagi qaror qabul qilish madaniyatini shakllantirish.

Interfaol metodlar

Muhokama, rolli o‘yinlar, guruhiy loyihalar orqali tarbiyaviy g‘oyalarni amaliyotga joriy etish;

O‘quvchilarni faol ishtirokchi sifatida jarayonga jalb etish.

Refleksiya texnologiyalari

O‘quvchilarning o‘z xatti-harakatlarini tahlil qilishi, ijobiy va salbiy jihatlarni aniqlashi;

O‘z-o‘zini rivojlantirish uchun ichki motivatsiyani kuchaytirish.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT)

Onlayn ta’lim, multimedia materiallari, virtual muhitlar orqali ma’naviy-axloqiy tarbiyani qo‘llab-quvvatlash;

Zamonaviy platformalarda milliy va tasavvufiy merosni targ‘ib qilish.

Bu yondashuvlar tasavvufiy qadriyatlarni zamonaviy pedagogik jarayonga moslashgan holda kiritish uchun metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi.

3. Tasavvufiy qadriyatlarning zamonaviy ta’limga integratsiyasi

Tasavvufiy qadriyatlarni ta’lim jarayoniga tatbiq etishning maqsadi — yosh avlodni ilmli, axloqiy barkamol va ijtimoiy mas’uliyatli shaxs sifatida tarbiyalashdir. Bu integratsiyani amalga oshirishning asosiy yo‘llari quyidagilar:

O‘quv fanlari mazmunida

Adabiyot, tarix, madaniyatshunoslik va dinshunoslik darslarida tasavvuf namoyandalari hayoti, g‘oyalari va hikmatlarini tahlil qilish.

Tarbiya soatlarida va to‘garaklarda

Tasavvufiy hikmatlar asosida suhbatlar, ma’naviy kechalar, “Hikmat soati” kabi tadbirlar tashkil etish.

Loyihaviy va ijtimoiy faoliyatda

Xayriya ishlari, ekologik tashabbuslar, volontyorlik loyihalari orqali mehr-shafqat va ijtimoiy mas’uliyatni kuchaytirish.

Mentorlik tizimida

Zamonaviy murabbiylik va ustozlik faoliyatini tasavvufdagi murshid-murid modeliga yaqinlashtirish.

Refleksiv faoliyatda

Muhaseba, tafakkur va o‘z-o‘zini nazorat

qilish amaliyotlarini darsdan tashqari faoliyatga kiritish.

AKT asosida targ‘ibot

Ijtimoiy tarmoqlar, veb-saytlar, mobil ilovalar orqali tasavvufiy qadriyatlarni yoshlar o‘rtasida targ‘ib qilish.

Bunday integratsiya nafaqat ta’lim sifatini oshiradi, balki yoshlarning milliy o‘zlikni anglashini, ruhiy barqarorligini va umuminsoniy qadriyatlarga sodiqligini mustahkamlaydi.

Zamonaviy ta’lim jarayonida tasavvufiy qadriyatlarni samarali tatbiq etish shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv, kompetensiyaviy model, interfaol metodlar, refleksiya texnologiyalari hamda axborot-kommunikatsiya vositalarini uyg‘un qo‘llash orqali amalga oshirilishi mumkin. Shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim har bir o‘quvchining individual ehtiyoj va qobiliyatlarini inobatga olib, uning ichki imkoniyatlarini ochishga xizmat qiladi, kompetensiyaviy yondashuv esa nafaqat bilim berish, balki hayotiy muammolarni hal qilish, muloqot, hamkorlik va mas’uliyat kabi ko‘nikmalarni shakllantiradi. Interfaol metodlar — muhokama, rolli o‘yinlar va guruhiy loyihalar — tarbiyaviy g‘oyalarni amaliyotga tatbiq etishda o‘quvchilarning faol ishtirokini ta’minlaydi. Refleksiya texnologiyalari o‘quvchilarga o‘z xatti-harakatlarini tahlil qilish, salbiy va ijobiy jihatlarni aniqlash, shuningdek, o‘z-o‘zini rivojlantirish uchun ichki motivatsiyani kuchaytirish imkonini beradi. AKT vositalari esa onlayn ta’lim, multimedia resurslari va virtual muhitlar orqali ma’naviy-axloqiy tarbiyani qo‘llab-quvvatlash, milliy va tasavvufiy merosni keng auditoriyaga yetkazish imkoniyatini yaratadi.

Bunday yondashuvlar asosida tasavvufiy qadriyatlarni o‘quv fanlari, tarbiya soatlari va to‘garaklar mazmuniga kiritish, xayriya, ekologik va volontyorlik faoliyatlari orqali amaliyotga joriy etish, mentorlik tizimini murshid-murid an’anasi bilan boyitish, shuningdek, refleksiv faoliyat va AKT orqali keng targ‘ib qilish mumkin. Natijada, bu integratsiya nafaqat ta’lim sifatini oshiradi, balki yoshlarning milliy o‘zlikni anglashini, ruhiy barqarorligini hamda umuminsoniy qadriyatlarga sodiqligini mustahkamlaydi.

Xulosa

Tasavvufiy qadriyatlarni zamonaviy ta’lim jarayoniga integratsiya qilish ma’naviy-axloqiy tarbiyaning samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim, kompetensiyaviy yondashuv, interfaol metodlar, refleksiya texnologiyalari va axborot-kommunikatsiya vositalari uyg‘un qo‘llanganda, yosh avlodda nafaqat ilmiy salohiyat, balki mustahkam axloqiy pozitsiya, ijtimoiy mas’uliyat, hamkorlik va umuminsoniy qadriyatlarga sodiqlik shakllanadi. Tasavvufiy qadriyatlarning o‘quv fanlari, tarbiya soatlari, ijtimoiy loyihalar va mentorlik tizimida amaliy qo‘llanishi, shuningdek, AKT orqali targ‘ib qilinishi ta’lim jarayonini yanada boyitadi. Bu esa yoshlarning milliy o‘zlikni anglashini chuqurlashtirib, ularni ruhiy jihatdan barqaror, ijtimoiy faol va barkamol shaxs sifatida voyaga yetishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. Tasavvuf haqida tasavvur. Toshkent. Hilol, 2019. - B 4.

2. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. Tasavvuf haqida tasavvur. Toshkent. Hilol, 2019. - B 5.

3. A. Sh. Juzjoniy. Tasavvuf va inson. Toshkent. 2001. - B. 9.

4. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. Tasavvuf haqida tasavvur. Toshkent. Hilol, 2019. - B 7.

5. Buxoriy Sadriddin Salim. Bahouddin Naqshband yoki yetti pir. Buxoro. 2006. - B. 14.

6. Voxidov R., Maxmudov M, Azimov Yu. Ulug‘ Xojaning ibrat va hikmatlari. Pedagogik mahorat, 2005. 1-son. -B.

7. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. Tasavvuf haqida tasavvur. Toshkent. Hilol, 2019. - B 8.